

CARR ÉS VOIGT

EFOLYÓIRAT HASÁBJAIN már behatóan foglalkoztak az angolszász sajtóban felmerülő politikai tervekkel.³ Az ismertetőt elsősorban a „kis államok“ körül lezajlott elvi viták érdekelték.

Most közelebből a Közép-Európára vonatkozó megbeszélések foglalkoztatnak bennünket. Tudvalevő, hogy a véleménynyilvánítást háborús időkben is eléggé liberálisan kezelő Anglia és Egyesült Államok írói kedvükre foglalkozhatnak a háborúutáni béke konkrét kérdéseivel. Akkora egyéni szabadságot élveznek ezen a téren, hogy a sok könyv, tanulmány és cikk, ami erről a kérdéstről megjelenik, elég megbízhatatlan támpontot is nyújthat Anglia és az Egyesült Államok hivatalos háborúutáni nézeteire vonatkozólag. Az angolszász nyelvterületen jelennek meg a középeurópai emigránsok háborúutáni tervezései is (elsősorban a legtöbbet szereplő tervezető, Benes tervei). Az emigráns propaganda hatása gyakran erősen megéreződik olyan műveken is, melyeknek angolszászok a szerzői; nem szólva arról, hogy angol és amerikai szerzőktől sűrűn jelennek meg az emigráns köröktől sugalmazott, illetve fizetett munkák. Nagyon cum grano salis kell tehát

¹ Az első világháború végen a két hatalom rivalitása nem szűnt meg. Lloyd George a békekonferencián a tengerek szabadságának tárgyalásánál kijelentette: Nagy-Britannia akár az utolsó guineát is elköltené, csakhogy megtarthassa flotta-főlényét mind az U. S. A., mind más nagyhatalommal szemben. Ezzel ellentétben Churchill nem régen jelentette ki, hogy az angol nép az U. S. A.-ra nem féltékeny.

² Politikai pályafutását egy meglepő taktikai sikerrel kezdte, ami további emelkedését biztosította. Erről részletesen említett életrajzírója ír.

³ L. Török Árpád: A kis államok. Magyar Szemle XLV. 61.

értékelni az elburjázott angolszász politikai és hírlapirodalomnak a háborúutáni kérdésekkel foglalkozó termékeit, bár kétségtelen, hogy akármennyire vegyesek ezek az elmefuttatások, mindegyik mögött van valami, — ha nem is hivatalos vélemény, de a közvéleménynek kisebb vagy nagyobb része.

Nem célunk, hogy itt most sorra vegyük az összes angol és amerikai véleményeket. Csak két komoly angol politikai író gondolatait vesszük szemügyre, s az ő gondolataikból is főleg azokat, melyek Közép-Európa és a Szovjet-¹ Unió viszonyára vonatkoznak — nem kétséges ugyanis, hogy a háborúutáni középeurópai problémák előterében ma főleg Oroszország áll. A két angol: E. H. Carr (egyetemtanár, volt diplomata, a Times munkatársa) és F. A. Voigt (a Manchester Guardian diplomáciai munkatársa és 1939 óta a nagymúltú *The Nineteenth Century and After* című folyóirat szerkesztője). Carr könyvet írt a béke feltételeiről (*Conditions of Peace*, London, 1942) és Közép-Európa sorsáról is figyelemreméltó megjegyzéseket tett. Voigt pedig folyóiratának múltévi novemberi számában fejtette ki nézeteit a bennünket érdeklő kérdésekről, *British Foreign Policy* című cikkében s ennek gondolatmeneti folytatásában: a folyóirat ezévi áprilisi és júniusi vezető tanulmányában.

Carr és Voigt eszméinek párhuzamos vizsgálata rendkívül tanulságos. A két szerző ellentétes nézetei élénk fényt vetnek az angolszász gondolkodásnak a háborúutáni kérdésekkel kapcsolatos kialakulatlanságára. Carr Közép-Európának orosz és angolszász érdekszférákra való felosztásának híve, Voigt viszont ennek heves ellenzője. Carr a legmesszebbmenő befolyást akarja biztosítani a Szovjetnek Közép-Európában, Voigt viszont a lengyel-orosz (s még hozzá a régi lengyel-orosz) határt két világ választóvonalának nevezi, bár természetesen ő sem tekint e határra mint két ellenséges világ elválasztójára: ő is, akárcsak Carr, az angolszász-orosz együttműködésben látja a tartós béke egyedüli biztosítékát; csak míg Carr az orosz közép-európai befolyást tartja a világbéke és a nemzetközi együttműködés előfeltételének, addig Voigt a Szovjet-Únióval való békés együttműködést az orosz-lengyel határon képzei el. Carr a béke állandó veszélyeztetőjének vallja a kis középeurópai nemzetek régi értelemben vett önállóságát és függetlenségét, ezzel szemben Voigt lelkesen pártolja a szuverén kis nemzetek hivatását. Carr egészen elutasítja a párizskömyéki békeszerződések közép-európai rendezését; Voigt ezt a rendezést egészen jónak tartja és bizonyos módosításokkal elfogadja.

A tervek nagyjából aszerint különböznek egymástól, hogy tervezőjük milyen szemszögből mérlegeli a középeurópai újrendezés négy tényezőjét: 1. Oroszországot, 2. Németországot, 3. az Oroszország és Németország közt élő nemzeteket és 4. Anglia és az Egyesült Államok viszonyát Közép-Európához.

*

Carr lesújtó véleményt mond a nyugati nagyhatalmak első világháborúutáni politikájáról. Szemére veti a demokráciáknak, hogy a XIX. század elavult ideológiájában éltek, nem értették meg a XX. század forradalmát, kiejtették kezükből a vezetést és a modern forradalmi eszmék továbbfejlesztését teljesen átengedték a németeknek és oroszoknak, aminek természetes következménye lett, hogy a német és orosz forradalom dinamizmusa sarokba szorította a múlton merengő demokráciákat. A XIX. századi ideológia jellegzetes szülöttje volt a wilsonizmus, a népek önrendelkezési joga, ami — a párizsi békekonferencia rövidlátása folytán — egészen ellenkező irányba akarta terelni a fejlődést, mint amerre a XX. század forradalmi iránya kívánta volna. Az önrendelkezési jog nevében ugyanis megsokszorozták az egymással versengő nemzeti államok számát, helyett, hogy a nagy egységek

rendszerébe tömörítették volna az európai kontinens népeit. A nagy francia forradalom elavult eszméi hatottak a párizsi békecsinálókra, amikor kis nemzeti államokra osztották fel Közép-Európát.

A jövő Európájában — véli Carr — nem lehet helye többé a XIX. századi felfogásnak, hogy a nemzetnek és az államnak fednie kell egymást. Nagy gazdasági egységek kialakítására kell törekedni, s ezeken belül a decentralizáció eszközeivel kell megoldani a nemzeti kérdéseket. A nemzeti függetlenséget összhangba kell hozni a kölcsönös gazdasági függőséggel, s fel kell ismerni, hogy vannak ügyek, amelyeknek intézése nagyobb körzeteket kíván, vannak viszont ügyek, melyeket kisebb körzetekben kell elintézni. A termelést és elosztást csak nagy körzetekben lehet megszervezni, a társadalmi kérdéseket is közös irányelvek szerint kell megoldani (mégpedig kollektív és progresszív módon); a háborúutáni rendezésnek is először nagy térségeket kell felölelnie (s ebben a vonatkozásban Carr elismeri Hitler történelemformáló szerepét s a Németország uralma alatt kialakult európai adminisztratív egységet sem hagyja figyelmen kívül, csak a vezetésben kíván változást). Carr szerint csak azután, ha a népek nagy, közös kérdései már megoldást nyertek, csak akkor kerülhet sor a nemzetek autonóm igényeinek kielégítésére, csak akkor lehet elkezdni gondolkodni afölött, hogy milyen határokat engedélyezzenek a nagy egységeken belül.

Carr a kis nemzetek régi értelemben vett függetlenségét és önállóságát idejét múltnak nevezi; a kis nemzetek a jövőben nem járhatnak külön utakon, számukra teljesen illuzóriussá vált a nagy nemzetek ügyeitől való félrevonulás, az úgynevezett semlegesség, a kis nemzetek ezentúl már csak egy nagyhatalommal való állandó szoros szövetségben biztosíthatják létüket és találhatják meg biztonságukat. A modern világ katonai és gazdasági erői nem tűrik többé a kis államok régi függetlenségét. A kis nemzetek még egymás közt szövetkezve sem lehetnének függetlenek a nagyhatalmaktól, bármilyen nagy szövetségeket, federációkat igyekezzenek is megteremteni. A nemzeti Önrendelkezés és függetlenség régi elmélete nem állhatja meg többé helyét a gazdasági és katonai függőség új valósága mellett.

Ami most már ezeknek az elveknek a Németország és Oroszország közt élő kis nemzetek sorsára vonatkozó alkalmazását illeti, Carr úgy véli, hogy e kis nemzeteknek „szoros és önkéntes együttműködést“ kell megteremteniök a Szovjet-Únióval és „Oroszországnak döntő szava kell hogy legyen e terület esetleges megszervezésénél“. Carr ugyanis a párizsi békecsinálók nagy hibájául rója fel, hogy a középeurópai kis nemzeteket arra serkentették, nagyobbítsák meg országaikat és sorompót alkossanak Németország és Oroszország közt. Őszerinte az ilyen „cordon sanitaire“-politika teljesen elhibázott, „unintelligens politika“; ez a politika az első világháború után is Németország és Oroszország közeledését eredményezte. (Érdekes, hogy Voigt is, mint látni fogjuk, főleg a német-orosz közeledés megakadályozását tartja szem előtt; úgy tűnik fel, mintha az angolszász-orosz együttműködésről töprengő angol elméket a német-orosz kiegyezés veszedelme nyugtalanítaná a leginkább.) Carr szerint ostoba dolog feltételezni, hogy bármilyen külső hatalom ebben a középeurópai térségben olyan rendet tudna fenntartani, amely sem Oroszországnak, sem Németországnak nem lenne ínyére. A régi angol „balance of power“ politikának nincsen többé létjogosultsága, a kontinensen nincsen többé három-négy olyan erős hatalom, amely többé-kevésbé egyenrangú vetélytársa lehetne egymásnak. Carr szerint Franciaország ez után a háború után aligha nyerheti vissza régi nagyhatalmi állását. (Voigt ezzel szemben úgy véli, hogy „Franciaország és a francia birodalom nélkül nem lehet megnyerni a békét.“) A francia vezetésű bekerítő politika — írja Carr — az első világháború után is csődöt mondott,

mert Franciaország és kis csatlósállamai nem tudták ellensúlyozni Németországot. Minden olyan kísérlet, amely Oroszországtól függetlenül akarna bátyját emelni Németország ellen — így szól Carr konklúziója — végzetes politika lenne.

Carr az európai egyensúlyt Anglia (illetve az Egyesült Államok) és a Szovjet-Únió együttműködésében látja, és pedig úgy, hogy „Anglia nézeteinek és érdekeinek ugyanolyan túlnyomó súlyt kell biztosítani Nyugat-Európában, mint amilyen túlnyomó súlyt kell biztosítani Oroszország nézeteinek és érdekeinek Kelet-Európában“. Anglia az Egyesült Államokkal való teljes szolidaritásban látná el ezt az európai feladatkört (a „splendid isolation“-nek ugyanis vége!), s az angolszász-orosz érdekhátár — amint ez Carr fejtegetéseiből kiténik — valahol Németország keleti határain lenne, így a szorosan vett „német kérdés“ megoldása is az angolszászokra hárulna, s Carr Németországgal szemben a megbékélés politikáját hirdeti, ellenzi a német gazdasági egység szétbontását, ellene van Németország megalázásának, tartós büntetésének, mert — úgymond — ha Nagy-Britannia egyszer a békés együttműködés bizonyos formájára tudna jutni Németországgal, akkor Európa békéje is jóidőre biztosítva lehetne. Európa problémája ugyanis — vallja Carr — egyenlő Németország problémájával. Azokkal szemben, akik Németország megbüntetésének hívei (mint például Voigt is), Carr egyebek közt így érvel: „A modem világ nem olyan gazdag tehetségekben és tartalékokban, hogy könnyű szívvel kidobhatná (a németeket), mint egy javíthatatlanul rossz népet, melynek sok súlyos hibája mellett oly sok értékes tulajdonsága van.“ Carr helyesli, amit az amerikai J. H. Morgan írt 1924-ben („The Present state of Germany“ című könyvében):...“ minden hibája mellett (a német) kétségkívül nagy nemzet és sohasem lehet elhanyagolható tényezője Európa jövőjének.“

Ez a tervbevett angol-német megbékélési politika derít fényt tulajdonképpen arra is, hogy Carr miért nyilvánítja a Németország és Oroszország közti területét orosz érdekszférának. Carr a békét nemcsak angolszász-orosz, hanem angolszász-német együttműködéssel is biztosítani akarja. Anglia és Németország közt viszont csak úgy tudja elképzelni a közeledést, ha kiterjeszti Oroszország befolyását Németország keleti határáig, mert Moszkva aligha érezhetné magát biztonságban, ha nem lenne közvetlen szomszédja ennek az angol-német együttműködésnek. Illetve még tovább vezetve Carr gondolatmenetét: az angolszász-orosz és az angolszász-német kooperáció révén valósulhatna meg aztán az orosz-német békés együttélés is a nélkül, hogy az angolok, amerikaiak, oroszok és németek egymás közt olyan szövetségekre léphetnének, melyek az érdekelt nagy nemzetek bármelyike ellen irányulnának; a többi európai nemzet pedig kizárólag a nagyhatalmi politikából, nem idézhetne elő hatalmi eltolódásokat. Voigt (mivel a békét nem annyira megbékéléssel, mint inkább „az erők egyensúlyba hozásával“ akarja megteremteni), egészen másképp gondolkodik, ő — mint mindjárt látni fogjuk — egyrészt gyenge és megbüntetett Németországot, másrészt független Közép-Európát tervez, vagyis úgy gondolkozik: ha Oroszországnak nem kell félnie a német-angol együttműködéstől, akkor Oroszország lemondhat Közép-Európa ellenőrzéséről is.

*

Voigt fejtegetései szintén a régi angol politika szigorú elítélésével kezdődnek, hogy azután egészen más konklúziókba torkolljanak, mint Carr eszmefuttatásai.

Voigt kifogásolja, hogy Angliának „nincsen külpolitikája“. Az Egyesült Államoknak, Oroszországnak, Németországnak, Japánnak van kül-

politikája, — írja — csak Angliának nincs. Ennek az a következménye, hogy az európai nemzetek egyre jobban kezdik elveszteni bizalmukat Angliában mint Európa vezető hatalmában, —s vagy Oroszországban vagy az Egyesült Államokban, vagy pláne Németországban keresik a rendező hatalmat, melyre jövőjüket építhetik. Pedig Angliánál egyetlen nagyhatalom sem alkalmasabb arra, hogy kialakítsa Európa új képét és biztosítsa jövőjét. Mert csak Anglia lehet az európai sors irányítója anélkül, hogy Európa urává váljon. Anglia külön van választva Európától anélkül, hogy el lenne tőle szigetelve. Angliának megvan a beavatkozási képessége anélkül, hogy uralomra vágyna Európában. Angliának megvan az erkölcsi tekintélye, birodalmi hatalma és nagysága, — ezek olyan tulajdonságok, melyekkel senki más Európában nem rendelkezik, s melyek biztosíthatják Európa politikai egyensúlyát, biztonságát. Az európai népek is az ilyen szerep betöltését várják Angliától, de Angliának nincsen külpolitikája ...

Voigt ezután új értelmet igyekszik adni a hagyományos angol „balance of power“-politikának, melynek Carr szerint már egyáltalán nincsen létjogosultsága. Ellenzi Közép-Európának érdekszférakra való felosztását és — Carral ellentétben — az Oroszország és Németország közti területsáv függetlenségéért száll síkra. Szerinte a független Közép-Európa elengedhetetlen tartozéka az európai egyensúlynak és biztosítóka az angol-orosz együttműködésnek. Csak Anglia középeurópai politikáján múlik, hogy Oroszország a nyugati határain megkapja a teljes biztonságot, ami lehetővé tenné számára, hogy keleten szembenézzen minden veszedelemmel, kifejlessze saját életformáját és hatalmas erőit a békés építőmunkára fordítsa. Csak az angol külpolitikán múlik, hogy Oroszország a középeurópai angol politikában ne érdekei veszélyeztetését, hanem saját léte biztonságát lássa. Voigt itt egészen világosan a München előtti korszak „policy of appeasement“-jére céloz, amely — mialatt Anglia és Németország megbékélését kereste — annyira elidegenítette Oroszországot a nyugati nagyhatalmaktól, hogy végül is a német-orosz szerződéshez vezetett.

Oroszország — írja Voigt — csak a „biztonságot“ keresi, amikor nyugati expanzióra törekszik (ellentétben a német keleti expanzióval, ami Voigt szerint „hódító“ célokat követ). Szerinte az oroszok csak azért törekednek Közép-Európa uralására, mert félnek a gyenge Közép-Európától, amely könnyen német befolyás alá juthat s bármikor fenyegetheti Oroszország biztonságát. Ha viszont Anglia Oroszország nyugati határán megteremtené a független államok olyan szilárd rendszerét, amely eleve kizárná a német keleti terjeszkedést, akkor Oroszországnak nem lenne többé oka a nyugati expanzióra, biztonságban élhetne s nem kellene tartania a német keleti terjeszkedéstől.

Oroszország nyugati határa — írja Voigt — Európa legnagyobb választóvonalá, egy világ van ettől a határtól nyugatra s egy másik világ ettől a határtól keletre. S e határ helyéül Voigt a régi orosz-lengyel határt jelöli meg; felszólítja az oroszokat, ne erőszakolják a nyugati terjeszkedést, hivatkozik arra, hogy Anglia számára e határ megtartása presztizsokokból is döntő jelentőségű, mert Anglia garantálta Lengyelország függetlenségét. Meg aztán: „Ha Kelet- és Délkelet-Európáról lemondanánk, ez egész Európa feladását jelentené“. Eltekintve attól, hogy az Oroszország és Németország közt élő nemzetek szívesen is bújnának Anglia védőszárnyai alá (ha Angliának lenne külpolitikája...), mert „akik megtapasztalták a német vagy orosz inváziót, vagy mindkettőt, azok nem osztják azt a nézetet, hogy Németország vagy Oroszország bármelyik középeurópai ország jötevője lehetne“.

Milyen lenne mármint az új angol rendezés, amely Voigt szerint biztosíthatná Közép-Európa függetlenségét, szilárdságát — és garanciát nyújt-

hatna a német keleti expanziótól való félelmében nyugati expanzióra hajlamos Oroszországnak?

Voigt mindenekelőtt (Carral ellentétben) nem riad vissza Németország tartós megbüntetésétől, híve a „drasztikus módszereknek“; hogy mik ezek, azt nem részletezi, de mindenesetre „gyenge Németországot“ kíván és a „tömegmészárlástól“ sem irtózik. Továbbá ellene van az úgynevezett „középeurópai“ megoldásoknak, mert szerinte minden nagy középeurópai egység tulajdonképpen csak a német imperializmus eszköze lehet. Szerinte az egész „Közép-Európa“ német találmány, s a középeurópai egység hangoztatása német propaganda. Visszautasít minden olyan koncepciót, amely „Közép-Európa“ név alatt születik. Ez német koncepció, írja. Szerinte a politikai, gazdasági vagy stratégiai egységek Közép-Európában — még a föderáció leglazább alakjában is, — soha meggátolói, mindig csak előmozdítói lehetnek a német keleti terjeszkedésnek. Ezért ellenez minden olyan tervet is, ami az osztrák-magyar monarchia bármilyen alakban való visszaállítását célozná. Szerinte az osztrák-magyar monarchia, bármilyen formában, csak a németek európai uralmát mozdítaná elő. Ő ezzel szemben három független nagy középeurópai államra gondolja felépíteni az Oroszország és Németország közti térség új rendjét: északon Lengyel - országra, középen Csehszlovákiára, délen Jugoszláviára, — és pedig úgy, hogy ennek az új rendnek Anglia lenne a megteremtője, mintegy vezetője s ha kell, megvédője.

Voigt „Middle Zone“-nak nevezi azt a területet, melyre terveit építi. A Middle Zone ugyanazokat a területeket foglalja magába, melyeket a németek szeretnek Zwischen-Europa néven emlegetni s amelyeket a középeurópai megoldások nemnémet hívei egyszerűen Közép-Európának neveznek (mint például Hodza a Federation in Central Europe című könyvében). Vagyis a Middle Zone-hoz tartozik: Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Magyarország, Jugoszlávia, Bulgária, Albánia, Görögország — és Ausztria, melynek ídetartozását Voigt „vitalis“ jelentőségűnek nevezi. Ezek az országok függetlenek lennének, de mégsem egyformán függetlenek, mert Voigt ölint mondtuk, a vezetéset északon Lengyelországnak, középen Csehszlovákiának, délen Jugoszláviának juttatja. E három országot Voigt „Principal Power“-nek nevezi, de nem írja körül pontosan, hogy e három vezetőhatalom milyen jogkörrel bírna, illetve milyen viszonyban állna azokkal az országokkal, melyek nem lehetnének „Principal Power-ek“. Csehszlovákia „feladataival“ kapcsolatban azonban olyan megjegyzéseket tesz, amiből arra következtethetünk, hogy e „Principal Power“-eknek teljes beavatkozási szabadságuk lenne a csoportjukhoz tartozó államok ügyeibe.

Csehszlovákia — írja Voigt — a középső csoport vezető hatalma lenné. Ez a középső csoport állna Csehszlovákiából, Ausztriából és Magyarországból. Két lényeges szerep jutna a cseheknek osztályrészüln: a pángermánizmus kiirtása Ausztriában és a revizionizmus kiirtása Magyarországon; ez utóbbi célt Voigt a „magyar parasztság emancipációjával“ véli elérhetőnek. Voigt tehát nem egy nagyhatalomnak — mint Carr: a Szovjet-Únióknak — a befolyása alatt képzeli el a középeurópai kisnemzetek jövőjét, hanem néhány választott nemzetet szemel ki a vezetésre, s ezek alá rendeli a kevésbbé választottakat. Teszi ezt abban a meggyőződésben, hogy „a kisebb hatalmak rengeteget tettek az európai civilizációért: egyesek a világ legjobbban szervezett közösségeit teremtették meg; Európa nem lenne Európa önékülük.“ Csakhogy Voigt elhitta a csehszlovák propagandának, hogy Európa nem lehet Európa a csehszlovákok nélkül...

Teljesen önkényesen állítottuk egymással szembe Voigt és Carr terveit, s nem azért, mintha a két angol politikai író nézetei két kialakult angol csoport véleményével lennének azonosak. Voigtot a mérsékeltebb baloldal képviselőjének tekinthetjük, amely együttműködést kíván a Szovjet-Üniónak de Európát a demokráciák vezetése alatt akarná megtartani; ellentétben a radikálisabb baloddallal, melynek szószólói — mint például G. D. H. Cole, *Europe, Russia and the Future* című könyvében (London, 1941.) — Közép-Európának a Szovjet-Üniónba való bekebelezését egészen jó, vagy talán a legjobb megoldásnak tartják. Különös helyzete van Carnak; ő azokhoz a körökhöz tartozik, amelyek helyeselték és előmozdították Chamberlain „policy of appeasement“-jét, s most is a német-angol megértést propagálják, ugyanakkor viszont a Szovjet-Üniónal való együttműködésnek is nagy hívei (ellenfeleik ezért nevezik őket „baloldali fasisztáknak”); a német-angol és az angolszász-orosz együttműködés összeegyeztetése közben ezek a jobboldali konzervatív eredetű szellemek (Carr) odáig jutnak, hogy a Szovjet-üniónak nagyobb befolyást biztosítanának Európában, mint a régi baloldaliak (Voigt).

Külön lapra tartozik, hogy Voigt és Carr eszméi milyen viszonyban állnak az angol vagy amerikai kormánykörök háborúutáni elképzeléseivel. Érdekes, hogy mind Carr, mind Voigt tervei feltűnően eltérnek attól a nálunk eléggé általánosnak képzelt angolszász felfogástól (amit Eden 1942 december 16-i alsóházi nyilatkozata és Churchill 1943 március 21-i rádióbeszéde is megerősített),¹ hogy ugyanis a középeurópai kérdést legcélszerűbben a kisebb nemzetek föderációjával lehetne megoldani. Carr, kinek mint a *Times* munkatársának az angol kormányhoz való kapcsolatai legalább is feltehetőek ilyen középeurópai föderációt nem is vesz számításba, s úgy látszik, mintha a középeurópai népeket egyszerűen alkalmatlanoknak találná minden önálló szervezkedésre. Ezzel szemben Voigt — aki talán szintén nem egészen saját szakállára lanszírozza terveit — nem hisz ugyan az egyenrangú középeurópai népek föderációjában, de hiszi, hogy egy-egy kiválasztott középeurópai nemzet, ha sorstársai fölött vezető hatalomra jutna, megszilárdíthatná Közép-Európát s elegendő erővel vértézhetné fel e *Middle Zone*-t mind a német, mind az orosz expanzió ellen, illetve a kölcsönös expanzió egyik formáját: a német-orosz együttműködés veszedelmét is elháríthatná.

Carr, bár helyesen látja a párizskörnyéki békeszerződésekkel feldarabolt Közép-Európa fogyatékosait, teljesen mellőzi azt a tényt, hogy Közép-Európa történelmileg, műveltségileg, szellemileg, földrajzilag és politikailag Nyugathoz tartozik, nem Kelethez. Pedig ez olyan tényező, ami az angolszász-orosz együttműködés érdekében (amit Carr is óhajt) annál kevésbé lenne számításra kívül hagyható, mert elsősorban ezt az együttműködést helyezné teljesen irreális alapokra. Voigt viszont helyesen látja Nyugat és Kelet határát, de egyáltalán nem látja a párizskörnyéki békeszerződések hibáit, tévedéseit. A „Principal Power“-ek intézményével ő tulajdonképpen a két világháború közti státuskvót akarja nagyobb biztosítékok mellett visszaállítani; a „Principal Power“-eket hatalmi előjogokkal akarja felruházni, hogy ezek tényleges ellenőrzést gyakorolhassanak szomszédjaik fölött és erőszakkal féken tarthassák az elégedetleneket, — elsősorban a magyarokat. A „Principal Power“-ek lennének a visszaállított státuskvó rendőrei.

¹ Eden kijelentette, hogy a brit kormány szívesen látná az európai kontinensen regionális blokkok megalakulását és példának említette a lengyel-csehszlovák és a jugoszláv-görög konföderáció tervét. — Churchill azt mondta, érdemes rajta gondolkodni, hogy a nagyhatalmak mellett ne létesítsenek-e államsoportokat vagy föderációkat.

Voigt a kisantant-propaganda gondolatmenete szerint a revizionizmust és antirevizionizmust a reakció és progresszió harcának könyveli el (hiszi — amit Benei hirdet — hogy a magyar parasztság „emancipációja“ az egyedüli ellenszere a revizionizmusnak) s nem látja, hogy az is egy neme a reakciónak, ha valaki a nemzeti szabadságot csak egyes nemzetek privilégiumának tekinti, míg más nemzetek emancipációs vágyait erőszakkal akarja elnyomni. És Voigt a jó és rossz középeurópai nemzetek előítéletében élve, nem veszi észre, hogy státuskvóvédelmi politikájával éppen saját kitűzött célját, Közép-Európa függetlenségét veszélyezteti, mert azt rombolja szét, ami a független Közép-Európa egyetlen alapja lehetne, vagyis a népek egyenjogúságából, egyforma szabadságából születendő szolidaritási érzést.

Carral szemben, aki Közép-Európa jövőjét csak a Szovjet befolyása alatt tudja elképzelni, és Voigttal szemben, aki Közép-Európa függetlenségét csak egyes privilégizált népek uralma alatt látja biztosított-nak, hadd álljanak itt ugyancsak egy angolnak, C. A. Macartneynak, a középeurópai viszonyokban mélyebben látó történésznek a szavai (Problems of the Danube Basin című könyvéből, Cambridge, 1942.): Az utolsó húsz év — vagy inkább az utolsó 93 év történetéből — egy tanulság véglegesen leszűrhető, éspedig az, hogy minden sikerre számító tervnek az összes keleteurópai népek kívánságait és szükségait kell tekintetbe vennie ... Minden olyan rendezés, mely csak egyesek igényeit elégítené ki, nem lehetne tartós és meddőnek bizonyulna., Kelet-Európa nemzeteit teljesen meg kell szabadítani a szomszédok nemzeti imperializmusától... Az új Kelet-Európának valami egészen újnak kellene lennie, teljesen különbözőnek minden előbbtől...

Macartney középeurópai ismerete mindenesetre mélyebb, mint Carré vagy Voigté, sőt alaposabb, mint akármelyik élő angolé; igaz viszont, hogy Macartneynál Oroszország csak mint olyan tényező szerepel, amely „közvetve“ érinti Közép-Európát. Ám Carr és Voigt Oroszországot már olyan tényezőnek ismeri el Közép-Európában, amilyenek (angolszász-orsz győzelem esetén és angolszász-orsz együttműködés mellett) Oroszországnak valóban lennie kellene: vagyis döntő tényezőnek. Az angolszász-orsz koalíció szemszögéből nézve Közép-Európa sorsát, ma ez a kérdés: lesz-e angolszász-orsz békés együttműködés a háború után, s ha igen, milyen lesz ennek az együttműködésnek a hatása, következménye, esetleg feltétele Közép-Európában? Minden más középeurópai részlettervezgetés (hol legyenek a határok, milyen legyen az államok belső rendje és egymáshoz való viszonya, föderációk, csoportok, vezetőhatalmak legyenek-e, stb.) csak alárendelt jelentőségű kérdés lehet amellet a nagy probléma mellett, hogy melyik oldalon lenne Közép-Európa helye a világerők háború utáni nagy átalakulása után.

Nem azért mélyedtünk el Carr és Voigt gondolataiban, mintha őket tartanánk Közép-Európa legújékozottabb ismerőinek. (S legkevésbé sem lehet célunk e rövid tanulmányban, hogy teljes áttekintést nyújtsunk a Közép-Európával nyilvánosan foglalkozó összes angolszász vagy pláne angolszász nyelvterületen megjelent tervekről.) A középeurópai angolszász tervek ismertetésénél azért esett választásunk éppen Carrá és Voigtra, mert ők másoknál sokkal konkrétebben tárgyalják az új középeurópai rendnek amajproblémáit, melyek akkor merülnének fel, ha az angolszászokkal együtt győztes Oroszország mint a kontinens egyetlen aktív nagyhatalma jutna szóhoz Európában. Carr és Voigt iránti párhuzamos érdeklődésünknek másik oka: hogy a két angol politikai író ugyanazt a problémát (az angolszász-orsz együttműködést) homlokegyenest ellenkező középeurópai megoldással véli elérhetőnek.

Carr és Voigt terveiben a Szovjet-Únió háború utáni szerepéről két egészen ellentétes angol álláspont jut kifejezésre. Az egyik terv Közép-Európát kiközösíti a Nyugatból és Keletet csinál belőle, a Szovjet-Únió hatáskörébe utalja; a másik terv Közép-Európát megtartja Nyugatnak és Anglia befolyása alá helyezi. Hogy az angolszász-orsz koalíció nagyhatalmai — győzelmük esetén — melyik terv szellemében akarnának vagy tudnának cselekedni, ez a kérdés már nem tartozik ide. Cikkünk célja nem volt más, csak bemutatni: milyennek képzeli el egy angol tudós (Carr) az angolszász-orsz együttműködést szovjetvezetésű középeurópai alapon, — s milyennek gondolja egy angol publicista (Voigt) az angolszász-orsz együttműködést egy angolvezetésű, úgynevezett független Közép-Európában.

BORSODY ISTVÁN